

ELEKTRİKTE NELER OLUYOR?

Özer Özkurt

Elektrik enerjisi sanayinin temel girdisi olması sebebiyle ülkenin gelişiminde rol oynayan temel kriterlerden biridir. Gerek sanayinin temel girdisi olma özelliği gerekse dünyadaki enerji kaynaklarının kısıtlılığı bu sektörün önemini kat kat arttırmaktadır.

Ülkenin yakın gelecekte enerji krizine gireceği özellikle 1990'lı yılların başından beri, yetkililer tarafından söylenmektedir. Bunun sebebi olarak ülkenin kurul gücünü yetersizliği gösterilmektedir. Teas ve Tedaş'ın istatistiklerine baktığımızda 26292 MW kurulu gücümüz olmasına rağmen 18000 MW puant vardır. 160 Twh'lık yıllık üretim kapasitesine sahip bir ülke 118 Twh'lık enerji ihtiyacını karşılayamıyorsa, o zaman sorunun kurulu gücün yetersizliğinden kaynaklanmadığı gerçeğini ortaya koymak gerekmektedir.

Şimdi biraz rakamlarla oynayalım ve bazı somut çözüm önerilerini bir defa da biz dile getirelim:

1-Teas ve Tedaş'ın 1998 yılı istatistiklerine baktığımızda dağıtım kayıplarının üretilen enerjinin %18.7'si kadar olduğunu görmekteyiz. Bu yüzde 21.3 Twh'a tekabül etmektedir. Yapılacak iyileştirme çalışmalarıyla, dağıtım hatlarındaki kayıpların %10 gibi bir düzeye düşürülmesi (Gelişmiş ülkelerde bu oran %7-8 civarındadır), 2 adet 1000 MW'lık santralin ürettiği enerjiyi her yıl havaya vermemizin önüne geçecektir. Kovadaki deliği kapamadan yapılacak yatırımların, geçicici çözümler üretmenin ve ülke ekonomisine büyük yükler getirmenin ötesine geçemeyeceği çok açıktır.

2-Gelişmiş ülkelerde termik santrallerin kapasite kullanım oranı %70'ler civarında olduğu halde ülkemizde %41 düzeyindedir. 14300 MW kurulu gücü bulunan termik santrallere önümüzdeki beş yıllık dönemde kademeli olarak gerekli yatırımların yapılması durumunda kapasite kullanım oranı %56'lara çekilebilecektir. Bu da fazladan 15 Twn elektrik enerjisi demektir.

3-Tedaş'ın 1999 yılı verilerinde; sanayi, 50 Twh'lık tüketim ve %63 sektör payıyla ilk sırayı almaktadır. Bunun dışında tüketim; ev ve ticarethanelerde 23 Twh (%28.2), resmi dairelerde 3.6 Twh (%4.5), sokak aydınlatmasında 3.3 Twh (%4.1) olarak gerçekleşmiştir.

İstatistikler ışığında en çok elektriğin sanayide kullanıldığını görmekteyiz. Buradan hareketle enerji yoğun sektörlere yapacağımız yatırımları mümkün olduğunca azaltmalıyız. Ve aynı ürünü en az enerjiyle üretme fikrini topluma yerleştirmeliyiz. Bu bize uzun vadede enerji politikalarımızın belirlenmesinde kolaylık sağlayacaktır.

Türkiye'nin enerji potansiyelini ve bunların ekonomik uygulanabilirlik kriterlerini bir yana bırakırsak, mevcut durumda çok büyük verimsizliğin sektöre hakim olduğunu ilk iki şıktan görmekteyiz. Yıllardır söylenen bu çözüm önerileri için bir adım atılmaması da ilginçtir.

Elektriksiz kalmanın dışında bir başka tehlikede borç batağına saplanmaktadır. Enerji Bakanı Cumhur Ersümer'in "Ülkemizin önümüzdeki 10 yıl içerisinde sadece elektrik enerjisi üretimi için 90 milyar dolar yatırma ihtiyacı var. Bu enerjiyi iletmek, dağıtmak ve sanayide kullanmak için bu miktarın dört katı yatırım yapılması gerekiyor" şeklindeki (450 milyar dolar !?) açıklaması düşünülmeden yapılacak yatırımlarla ülkenin bir borç batağı içine kolaylıkla sürüklenebileceğini göstermektedir.

Müracaat aşamasındaki doğalgaz projeleri için bile bakanlığın Botaş Genel Müdürlüğünde doğalgaz talebinde bulunması pek akılcı görünmemektedir. DPT 2000 yılı Türkiye'nin doğalgaz ihtiyacını 15 milyar m³ olarak belirtirken, ETKB 30 milyar m³lük doğalgaz alım bağlantısına girmiştir. Doğalgaz anlaşmalarının take or pay (al veya öde) şeklinde yapılması gazın tüketilememesi durumunda Türkiye'nin ceza ödemesine sebebiyet verecektir. Nitekim Devlet Planlama Teşkilatı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı listesinde yer alan projelerin gerçekleşmesi durumunda neyle karşılaşacağımızı bakanlığa gönderdiği yazıda açıkça belirtmektedir: "Bu projelerin, bir şekilde finansman sorunlarının realize olması halinde, alımı ve ödemesi taahhüt edilmiş ve kullanımı mevcut talep projeksiyonu çerçevesinde mümkün olmayacak 91.4 Twh aşırı kapasite karşılığı olarak sadece 2005 yılında yaklaşık 7.5 milyar dolar ödeme yapılacaktır. Tüketilemeyecek 15 milyar m³ doğalgaz içinse yaklaşık 1.5 milyar dolar ödenmesi söz konusudur."

ETKB ile bakanlığa bağlı kuruluşların planları arasındaki farklar ise ciddiyetsizliğin, planlamada

uzaklığın bir göstergesidir. Bunlara örnek vermek gerekirse; Bakanlık listesinde 700 MW olan Çanakkale santrali, Botaş'ın listesinde 1400 MW olarak yer almaktadır. TEAŞ'ın uygun görmediği 700 MW gücündeki Silivri Projesi Botaş listesinde yer almaktadır. Bakanlık listesinde 2008 tarihinde devreye girmek üzere yer alan 356 MW gücündeki santralde Botaş'ın listesinde yoktur.

Son olarak sektörün tümünden özelleştirilmesi konusuna değinmek istiyorum. Teknik olarak baktığımızda elektrik üretildiği anda tüketilmek zorundadır. Bu zorunluluk nedeniyle (Stratejik bir sektör olmasa dahi) işin doğası planlaması getirmektedir. Elektrik enerjisinin üretildikten sonra tüketiciye götürülmesi aşamasında ise binden fazla dağıtım hattı kurulmasının ekonomik nedenlerle mümkün olmaması sektörün rekabetçi bir yapıya da müsaade etmeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır. Yani rekabet ucuzluğu getirir mantığı bu sektör için geçerli gözükmemektedir. Bu konuda ısrar edilirse, özel tekeller yaratılmasından başka bir sonuç ortaya çıkmaz.

Yazımda mümkün olduğu kadar teknik değerlendirmelerin dışına çıkmamaya gayret ettim. Ama bu sektör bu kadar karlı olduğu sürece, bu karar vericilerle, ulusal bir enerji politikası oluşturmanın kolay olmadığını da belirtmeden geçemeyeceğim.

Kaynakça

1-Cumhuriyet Gazetesi, 4-02-2000

2-EMO, Ülkemizde Elektrik Enerjisinin Durumu ve Nükleer Santraller, 12-12-1999

3-353/3701 Sayılı DPT raporu, 11-10-1999

4-EMO, İşletme Hakkı Devredilecek Santraller Hakkında Rapor, Ocak 1997